

УДК: 327.7

АСЕАН ТА ЄС У ПОРІВНЯННІ: ГЕОЕКОНОМІЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТИ

Ольга Івасечко

Національний університет "Львівська політехніка"

(стаття надійшла до редколегії 25.08.2015 р., прийнята до друку – 5.10.2015 р.)

© Івасечко О., 2015

Здійснено порівняння показників окремих складових геоелектронічного та інституційного потенціалу АСЕАН та Європейського Союзу. Зроблено висновок про те, що підхід, який має за основу тільки темпи економічного зростання держав-членів АСЕАН та їхню частку у світових макроекономічних показниках, має вагомні недоліки: по-перше, не враховує якісних параметрів економічної модернізації в азійських країнах у контексті регіональної інтеграції; по-друге не бере до уваги істотні розбіжності у розвитку економічних параметрів держав-членів АСЕАН щодо інтеграції і глобалізації загалом.

Ключові слова: АСЕАН, Європейський Союз, ВВП, регіональна інтеграція, глобалізація, економічна інтеграція.

THE ASEAN AND THE EU IN COMPARISON: GEOECONOMIC AND INSTITUTIONAL ASPECTS

Olga Ivasechko

The author of the article compares the indexes of separate components of geoeconomic and institutional potential of the ASEAN and the European Union. The role of these integrational unions is determined in regional and global dimensions. Problematic aspects and main differences in functioning of the ASEAN and the EU are defined. On the basis of comparative analysis of macroeconomic indexes of the ASEAN and the EU, considerable achievements of the ASEAN were stated. First of all, this is grounded by the fact of combined potential of ten Association member states which is much higher comparing to capacity of its separate states. Thus, member states of the ASEAN grant substantial preferences to consolidation on the international arena, despite their relatively low social economic level, comparing to the EU. The approach which is based only on the rates of economic development of ASEAN member states and their part in world macroeconomic indexes has many considerable drawbacks: firstly, it does not take into consideration qualitative parameters of economic modernization in Asian countries in the context of regional integration; secondly, it does not pay attention to the essential differences in development of economic parameters of ASEAN member-states concerning integration and globalization in general. It is emphasized, that the EU and the ASEAN by uniting states different in their culture, language and national traditions, have much in common in their structure and approach to achieving the objectives. The cooperation between them is based on the unity of national states, respect for the national cultures, and openness to the dialogue. None of them is a threat to their neighbors and each of them derives from the fact that economic and political integration is the driving force for the development of democracy and providing of security. A clear example of this is qualitative humanitarian development among the continents and tangible results of their economic cooperation.

Key words: the ASEAN, the European Union, GDP, regional integration, globalization, economic integration.

Сучасні міжнародні відносини характеризуються інтеграційними процесами у політичній та економічній площинах. Можемо констатувати, що відбувся перехід від двосторонніх міждержавних відносин до багатосторонніх зв'язків на рівні інтеграційних об'єднань. Держави окремих регіонів на основі насамперед економічної доцільності почали об'єднуватись в асоціації, які згодом стали впливовими суб'єктами на міжнародному рівні. До останніх сьогодні варто зарахувати Асоціацію держав

Південно-Східної Азії (АСЕАН) та Європейський Союз (ЄС). Варто відзначити, що хоча держави-члени цих регіональних інтеграційних об'єднань відрізняються одні від одних історією, етнографією, географічним розташуванням тощо, політичні та економічні відносини між ними є рівноправними. Одночасно варто підкреслити, що діяльність Асоціації держав Південно-Східної Азії, до якої входять М'янма, Таїланд, Індонезія, Лаос, В'єтнам, Камбоджа, Малайзія, Сінгапур, Бруней та Філіппіни,

для пересічного європейського громадянина є малопомітною. До того ж очільники держав-членів АСЕАН у найближчі роки сподіваються на позитивні внутрішні трансформації об'єднання [4, с. 49]. Насамперед якісні зміни у функціонуванні АСЕАН значною мірою залежатимуть від реалізації головної мети регіональної інтеграції – створення Економічної Спільноти. Однак щодо її створення в окремих державах АСЕАН сьогодні немає однастайності. Натомість Європейський Союз, що об'єднує 28 держав, характеризується доволі високим рівнем політичної та економічної інтеграції (спільні зовнішня політика, ринок послуг, матеріальних благ тощо). Функціонування регіональних об'єднань АСЕАН та Європейського Союзу актуалізує проблему порівняння їх успішності, зокрема аналізу їхніх досягнень в економічному вимірі.

До цієї проблематики у своїх працях звертались як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Важливими є наукові праці зарубіжного аналітика М. Палатіно, який вивчає переваги, недоліки, можливості та загрози майбутньої Економічної Спільноти у межах АСЕАН [12]. Українська дослідниця Ю. В. Макуха висвітлила політику економічної інтеграції держав в регіоні Східної Азії і вплив на неї одного із регіональних лідерів – Китаю [5].

Особливо важливими, на наш погляд, є наукові дослідження В. М. Бебика, С. О. Шергіна, Л. О. Дегтерьової. Ці вчені проаналізували провідні концепції та практичні здобутки в сучасній глобалістиці [2, с. 33–48]. Інші дослідники – Ю. В. Косова, М. П. Носов акцентують увагу на потенціалі Азійсько-Тихоокеанського регіону загалом, а також на окремих аспектах співпраці ЄС та АСЕАН [6, с. 189; 7]. Вагомою джерельною базою є аналітичні статті зарубіжних публіцистів та науковців щодо проблемних аспектів формування економічного, суспільного та технологічного потенціалу ЄС та АСЕАН у сучасних умовах глобальних трансформацій, які розміщені в українських версіях “The Economist” “Світ у 2014 та 2015 роках” [10, с. 77–89; 11, с. 74–86]. До того ж в українській науковій літературі немає комплексного дослідження порівняльного аналізу функціонування регіональних інтеграційних об'єднань на прикладі АСЕАН та ЄС.

Мета роботи – здійснити порівняльний аналіз функціонування регіонального об'єднання АСЕАН та ЄС.

Варто вказати, що АСЕАН є платформою для таких об'єднань, як Регіональний форум АСЕАН з проблем безпеки (АРФ), формат АСЕАН+3, Форум Азійсько-Тихоокеанської Економічної співпраці (АТЕС), форум “Азія – Європа”. Водночас, АСЕАН – це не лише центр співпраці в АТР, а й стрижневий елемент широкої мережі інституційної взаємодії у

регіоні через низку нових інституційних ініціатив, структурних утворень, форумів різного формату тощо.

Ретроспективний погляд свідчить про те, що АСЕАН був утворений в Бангкоку у 1967 р., що на десять років пізніше, ніж Європейське Співтовариство. Сьогодні Асоціація держав Південно-Східної Азії налічує десять держав регіону, які пишаються своїми досягненнями, тоді як ЄС об'єднує 28 держав-членів. Цікавим є й той факт, що історія розвитку цих інтеграційних утворень та мотиви їх створення значною мірою різняться, оскільки у центрі уваги Європейського Союзу була і залишається економічна складова розвитку, до якої згодом додалась й політична, тоді як АСЕАН – це політична інтеграція держав, що поступово трансформувалися в економічний союз. Водночас існують неоднозначні бачення стосовно майбутнього успішного розвитку Асоціації держав Південно-Східної Азії. Так, наприклад, представники неолібералізму дотримуються такої інтерпретації, що АСЕАН – це регіональна спільнота з високим рівнем колективної ідентичності. Натомість неореалісти акцентують увагу на слабких сторонах Об'єднання, до яких насамперед належить неузгодженість політичних курсів, суперництво в економічній сфері та значний розрив в економічному розвитку Союзу. Один із відомих фахівців з питань Асоціації держав Південно-Східної Азії відзначає: “Незважаючи на видатні результати у збереженні миру, країни асоціації у своїй зовнішній політиці керуються реалістичним принципом – опора на власні сили”. Інший філіппінський спеціаліст – міжнародник Р. Круз де Кастро – назвав свого часу АСЕАН “сердечним союзником”. Отож, оцінюючи різні позиції та враховуючи положення теорії інтеграції, варто погодитись з дослідниками, що Асоціація не є цілком інтегрованою регіональною структурою [2, с. 44, 45].

Важливо, що Філіппінська фабрика думок “Ibon Foundation” намагається донести керівництву АСЕАН, що поточна модель Асоціації призводить до збільшення масштабів бідності, полегшуючи у такий спосіб “агресивне поглинання ресурсів регіону іноземними корпораціями”. Аналітики від “Ibon Foundation” виступили з пропозицією, що загалом Економічна Спільнота у рамках АСЕАН є “шкідлива” для звичайних людей, адже в майбутньому призведе до ерозії суверенітету, обмеження доступу до соціальних послуг через сильний поштовх до лібералізації і приватизації, спричинить більшу нерівність між державами-членами АСЕАН, деформує мобільність робочої сили, незахищеність на робочому місці, збільшення землі та інших ресурсів, призведе до підривної діяльності місцевого дрібного фермерства. Дослідницький центр “Ibon Foundation” також попередив керівництво АСЕАН, що Економічна

Спільнота в рамках Асоціації може погіршити нерівномірне і несправедливе економічне зростання в Азії, тому що їй притаманна застаріла неоліберальна модель розвитку, яка для створення сприятливого бізнес-середовища готова “загнати на дно” трудові, екологічні та інші нормативні стандарти і податки в зміні національного законодавства.

У фокусі нашої уваги постає ЄС, який довів важливість політичних, соціальних і культурологічних чинників та їх ключову роль у “побудові мостів” між різними державами регіону. Сьогодні Європейський Союз (ЄС) має значний потенціал у різних сферах суспільного життя та виступає важливим актором глобальної арени, позиціонуючи себе як політична модель ХХІ ст., у якому держави об’єднуються в єдине інтеграційне наднаціональне утворення, поступово відмовляючись від національного суверенітету.

ЄС є глобальним лідером як із загального економічного потенціалу, так із огляду на його роль у міжнародній торгівлі. Свідченням цього є низка показників, а саме: з-поміж 140 найбільших концернів планети 60 – європейські, 40 – американські і 30 – азійські. У банківській сфері 14 із 20 найбільших банків і 8 із 10 страхових агенцій є європейськими. Навіть у тих галузях глобальної економіки, у яких домінують США, підприємства та фірми ЄС посідають чільні місця [9, с. 43].

Порівняємо важливі аспекти функціонування обох структур.

Передусім потрібно вказати, що у контексті розвитку міждержавної співпраці і регіональних інститутів Східна Азія істотно відстає від ЄС. У масштабах ЄС інтеграційні процеси забезпечують високий рівень однорідності, тоді як в рамках АСЕАН відслідковується різноманітність історичних, політичних, економічних і культурологічних чинників і національних пріоритетів. Ці відмінності виступають наріжним каменем на шляху формування нових регіональних інститутів, консолідації країн регіону, інтенсифікації співпраці та інтеграційних тенденцій у Східній Азії.

Відмінними між АСЕАН та ЄС також є трактування фундаментальних підходів до інтеграції. Скажімо, в Об’єднаній Європі інтеграційні процеси починалися з торгової лібералізації, тоді як в АТР точкою відліку стала фінансова кооперація на форумі Чіангмайської ініціативи. Однак спільними для обох структур були ринкові механізми, що виступили стимуляторами інтеграційних тенденцій на ґрунті регіонального виробничого ланцюжка держав з використанням їх конкурентних переваг і зміцнення взаємного економічного співробітництва [5].

Щодо подальшого розвитку АСЕАН існують неоднозначні твердження. Наприклад, деякі

дослідники міжнародних відносин дотримуються того, що у 2015 р. діяльність АСЕАН істотно не зміниться – далі буде зводитись до далекої від економічних реалій політичної риторики. Своєю чергою, міністри країн-членів прогнозують, що АСЕАН об’єднає у недалекій перспективі в один ринок та одну виробничу базу регіональні економіки, загальна кількість населення яких перевищує 600 млн осіб, а сукупний ВВП становить понад 2,5 трлн дол. [4, с. 49].

Реалії сьогодення свідчать про відсутність в Азійсько-Тихоокеанському Регіоні (АТР) єдиного домінуючого міжнародного об’єднання, подібного до ЄС в Європі. Натомість в АТР функціонує велика кількість регіональних утворень як різного формату, так і різного спрямування. Як наслідок, рівень політичної та економічної інтеграції в АСЕАН можна порівняти із тим рівнем, який був у ЄС на початку 80-х років минулого століття. Тому, незважаючи на інтенсивні темпи інтеграційних процесів у Східній Азії, рівень їх значно нижчий, ніж в ЄС.

Слушними тут видаються слова екс-президента Європейської Комісії Хосе Мануеля Баррозу про важливу роль АСЕАН не лише в регіональних масштабах. Єврочиновник констатував, що “...тісніша співпраця між ЄС і АСЕАН у наших загальних інтересах, не лише тому, що АСЕАН є п’ятим за значенням нашим торговельним партнером, але і внаслідок того, що АСЕАН відіграє велику роль у протистоянні таким глобальним викликам, як зміна клімату, енергетична безпека і боротьба з бідністю” [7].

Не применшуючи ролі та місця АСЕАН у світовому масштабі, на наш погляд, варто окреслити низку відмінностей асоціації від Європейського Союзу. Як і ЄС, так і АСЕАН має “три опори”, “три стовпи” – соціокультурний, політичний та економічний, однак основний акцент робиться на Економічній спільноті АСЕАН, як і у випадку з ЄС [4, с. 49]. Фокусом уваги є й той факт, що держави-члени АСЕАН не зацікавлені у формуванні централізованої бюрократичної структури за європейським зразком, ані тим більше в обмеженні свого державного суверенітету, на відміну від держав-членів ЄС. Наступна відмінність між інтеграційними об’єднаннями регіонального масштабу вказує на брак кадрів та фінансування АСЕАН, тоді як ЄС має потужну розвинену інституціональну систему, до структури якої входять Європейська Рада, Європейська Комісія, Європейський Парламент, органи судової влади ЄС, Євроюст, Європол та ін., більше того, в масштабах ЄС, незважаючи на фінансову кризу, функціонує єдина валюта євро, яка виявила свою конкурентоспроможність на світовому валютному ринку.

Сучасні експерти та аналітики у цьому контексті виокремлюють три перешкоди на шляху успішної інтеграції держав-членів АСЕАН. Перша перешкода – несхожість держав-членів. Факт приєднання до Асоціації Лаосу, М'янми та Камбоджі спричинив значно повільнішу інтеграцію АСЕАНУ. Наприклад, за даними української версії додатка до часопису "The Economist" – "Світ у 2015", у 2013 році ВВП на одну особу в Камбоджі становив приблизно 1,2 тис. доларів США, тоді як Сінгапур у 47 разів багатший [11, с. 74–86].

У ЄС сьогодні існують подібні внутрішні виклики, оскільки в масштабах 28 держав-членів Об'єднання у 2009 р. з'явилась нова абревіатура у суспільно-політичній аналітиці – PIGS (Portugal, Italy, Spain, Greece): Португалія, Італія, Іспанія, Греція – це ті держави єврозони, які мають найбільші проблеми в економіці [6, с. 189].

Акцентуючи увагу на іншому важливому моменті у розвитку АСЕАН, дослідники констатують, що до асоціації входять держави, між населенням яких переважають буддисти, мусульмани або християни, а також держави, де при владі є комуністичні диктатори, ісламський султанат і військова хунта. Другою перешкодою інтеграційних процесів в АСЕАН є жорстка конкуренція між приватними компаніями, тому саме вони виступають противниками створення відкритого ринку, власне того, чого вимагає Економічна Спільнота. І третя перешкода стосується економічного націоналізму Індонезії, якій найменш вигідна лібералізація руху робочої сили у межах програми Економічної Спільноти, оскільки вона є найбільшою державою Об'єднання, третя за величиною у світі демократія, держава, в якій найчисленніше мусульманське населення на планеті, розглядає іслам і демократію – як сумісні поняття, і незмінно дотримується аналогічного гасла, як і у випадку ЄС: "Єдність у різноманітті" [12]. Однак попри вищеокреслені перешкоди інтеграції АСЕАН в економічному та геополітичному аспекті в держав регіону не має інших варіантів, окрім того, як триматися разом [11, с. 74–86].

Варто відзначити, що у межах формування Економічної Спільноти АСЕАН, як і у випадку з ЄС, велика кількість громадських організацій глибоко стурбовані і закликають до переосмислення політики Асоціації, стверджуючи, що така політика АСЕАН є необ'єктивною та спрямована на користь корпоративних інтересів та традиційної еліти.

Формування Економічної Спільноти АСЕАН визначається чотирма колонами: перша – це створення єдиного ринку і виробничої бази, друга – підвищення конкурентоспроможності, третя – сприяння справедливому економічному розвитку, і

четверта – подальша інтеграції АСЕАН в глобальній економіці. У разі об'єднання зусиллями ринків регіону і виробничих центрів можна створити вільний потік товарів, послуг, інвестицій, капіталу і кваліфікованої робочої сили. Прихильники стверджують, що якщо інтеграція завершиться успішно, то за найближчі кілька років регіон може стати четвертим за величиною у світі в економічному плані [12].

Під час Народного форуму Асоціації, що недавно відбувся в Малайзії, різні організації громадянського суспільства висловили теж глибоку стурбованість щодо того, що "лібералізація ринку праці збільшить кількість робочих місць і продовжуватиме чинити негативний вплив на права працівників". Вони відкидають модель розвитку регіональної інтеграції, яку їм насаджує зверху керівництво АСЕАН, пояснюючи це тим, що вона породжує торговельні та інвестиційні угоди не на рівних умовах, не гарантує справедливого економічного перерозподілу, гендерної рівності, соціальної та екологічної справедливості, а також підзвітності широкому загалу громадськості [12].

Як альтернативний каркас в АСЕАН "Ibon Foundation" припускає, що інтеграція повинна перетворити Асоціацію в регіоні на Об'єднання, у фокусі уваги якого перебуватимуть інтереси людей: висока якість продуктів харчування, питання непорушності суверенітету, зміни клімату, повага до прав людини і громадянина, а не ринкова стратегія зростання. Ключовими принципами функціонування між державами-членами АСЕАН мають стати солідарність, співпраця і взаємодоповнюваність всупереч економічній конкуренції, на думку представників цього дослідницького центру. Оскільки Економічний проект Спільноти сьогодні ще не імplementований, то представники громадянського суспільства висловлюють сподівання на ґрунтовні та демократичні консультації усіх зацікавлених сторін майбутнього АСЕАН, а не тільки у рамках обмеженого кола.

Позитивне майбутнє АСЕАН можливе тільки тоді, коли буде підтримка громадськості, відтак Спільнота зможе успішно просувати свій порядок денний не тільки у поточних переговорах щодо зміцнення економічного співробітництва в Азійсько-Тихоокеанському регіоні на чолі з Китаєм, але й очолюваної США Транс-Тихоокеанської Угоди про партнерство [12].

Держави у рамках АСЕАН не проти порівнянь із ЄС стосовно економічного потенціалу об'єднань. З огляду на це, вартими уваги є дані рейтингів, зафіксовані аналітичним підрозділом "Economist Intelligence Unit", де подаються прогнози на 2015 р. стосовно економічного поступу інтеграційних регіональних утворень АСЕАН та ЄС [4, с. 49].

	ВВП, \$ млрд	Населення, млн	ВВП на особу, \$
Загальний показник АСЕАН	2756	630	4370
Загальний показник ЄС	18160	510	35620
М'янма	52	54	970
Таїланд	422	67	6260
Індонезія	990	256	3870
Лаос	14	7	1950
В'єтнам	204	91	2230
Камбоджа	20	16	1260
Малайзія	371	31	12090
Сінгапур	336	6	58910
Бруней	16	0,4	37340
Філіппіни	332	102	3260

Враховуючи кількісні дані та оцінки його експертів з кожної держави, визначено загальний показник АСЕАН та ЄС, ВВП на особу, у доларах для АСЕАН – 4370, а для ЄС – 35 620, і беручи до уваги ВВП, в млрд доларів для АСЕАН – 2756, тоді, як для ЄС – 18 160. Тому ми можемо стверджувати, що незважаючи на позитивні зрушення в економічному плані АСЕАН все ж таки знаходиться на нижчому щаблі розвитку, ніж ЄС, останній переважно порівнюється з такими надпотугами, як США та Японія [4, с. 49]. ЄС належить до світових надпотуг і його потенціал переважно порівнюється з потенціалом США чи Японії. Однак, як зазначено вище, аналітики для того, щоб зрозуміти, що можна використати із досвіду Європейського Об'єднання, також порівнюють АСЕАН із цим утворенням.

Відтак можемо зробити висновок про те, що підхід, який бере за основу тільки темпи економічного зростання держав-членів АСЕАН та їхню частку у світових макроекономічних показниках, має вагомий недолік: по-перше, не враховує якісних параметрів економічної модернізації в азіатських країнах у контексті регіональної інтеграції; по-друге, не бере до уваги істотні розбіжності у розвитку економічних параметрів держав-членів АСЕАН щодо інтеграції і глобалізації загалом.

Резюмуючи, необхідно звернути увагу на те, що ЄС і АСЕАН, об'єднуючи різні за своєю культурою, мовою і національними традиціями держави, мають багато спільного як у своїй структурі, так і в підході до досягнення цілей, а взаємовідносини між ними ґрунтуються на єдності національних держав, на повазі до національних культур, відкриті для діалогу, жоден з них не становить загрози для своїх сусідів і кожен з них виходить з того, що економічна і політична інтеграція є рушійною силою для розвитку демократії і забезпечення безпеки. Яскравим прикладом цього є

як якісний гуманітарний розвиток між континентами, так і вагомий результати їхньої економічної співпраці.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, варто акцентувати увагу на тому, що зв'язки між ЄС та АСЕАН є унікальним прикладом можливості плідної співпраці таких різнотипних держав, користь від якої отримує не лише Європа та Азія, але й увесь світ [1]. У цьому контексті перспективними варто вважати подальші дослідження динаміки становлення й розвитку угоди про створення зони вільної торгівлі між ЄС та Асоціацією держав Південно-Східної Азії, оскільки нещодавно відбулись переговори у столиці Малайзії – Куала-Лумпур представників ЄС і держав-членів АСЕАН щодо зміцнення двостороннього співробітництва [3]. Однак успіх залежатиме передусім від політичної волі керівництва обох утворень.

1. АСЕАН и ЭС: интеграционные процессы обмена опытом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pandia.ru/text/79/507/49184.php>.
2. Бебик В. М. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика: навч. посіб. / В. М. Бебик, С. О. Шергін, Л. О. Дегтерьова. – К.: Університет “Україна”, 2006. – 208 с.
3. ЄС та АСЕАН відновлять переговори про вільну торгівлю, припинені у 2009 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economics.unian.ua/industry/1071870-es-ta-asean-vidnovlyat-peregovori-pro-vilnu-torgivlyu-privineni-u-2009-rotsi.html>.
4. Лонг С. Безпека в цифрах / С. Лонг // “The Economist”. Світ у 2015 році. – С. 49.
5. Макуха Ю. В. Політика економічної інтеграції країн Східної Азії і чинник Китаю [Електронний ресурс] / Ю. В. Макуха. – Режим доступу: <http://www.jrnl.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/>.
6. Мировая политика и международные отношения: учеб. пособие; под ред. Ю. Косова / Стандарт третьего поколения. Для бакалавров. – СПб.: Питер, 2012. – 400 с.
7. Носов М. ЄС-АСЕАН: взаємовигідність співробітництва [Електронний ресурс] / М. Носов. – Режим доступу: <http://www.ieras.ru/pub/nosov/2010.pdf>.
8. Мільчарек Д. Науково-технічний потенціал ЄС / Д. Мільчарек. – Львів: “Інформація. Поступ. Перспективи”, 2008. – 172 с.
9. Мільчарек Д. Суспільний потенціал ЄС / Д. Мільчарек. – Львів: “Інформація. Поступ. Перспективи”, 2008. – 172 с.
10. Світ у цифрах. Країни // “The Economist” Світ у 2014 році. – С. 77–89.
11. Світ у цифрах. Країни // “The Economist” Світ у 2015 році. – С. 74–86.
12. Palatino M. Who will benefit from the ASEAN Economic Community [Електронний ресурс] / Mong Palatino // The diplomat May 05, 2015. – Режим доступу: <http://www.thediplomat.com/2015/05/who-will-benefit-from-the-asean-economic-community/>.
13. The official web-site of the association of South – East Asian nations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aseansec.org/19226.HTM>.
14. The official web-site of the association of South – East Asian nations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aseansec.org/18135.HTM>.

1. ASEAN i ES: integratsionnyie protsessy obmen opyitom [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.pandia.ru/text/79/507/49184.php>. 2. Bebyk V. M. Suchasna hlobalistyka: providni kontseptsii i moderna praktyka: Navch. posibnyk / V. M. Bebyk, S. O. Sherhin, L. O. Dehterova. – K.: Universytet “Ukraina”, 2006. – 208 s. 3. YeS ta ASEAN vidnovliat perehovory pro vilnu torhivliu, pryypyneni u 2009 rotsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.economics.unian.ua/industry/1071870-es-ta-asean-vidnovlyat-peregovori-pro-vilnu-torgivlyu-pripineni-u-2009-rotsi.html>. 4. Lonh S. Bezpeka v tsyfrakh / Saimon Lonh // “The Economist”. Svit u 2015 rotsi. – C. 49. 5. Makukha Iu. V. Polityka ekonomichnoi intehratsii krain Skhidnoi Azii i chynnyk Kytaiu [Elektronnyi resurs] / Iu.V. Makukha. – Rezhym dostupu: <http://www.jrnl.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/>. 6. Mirovaya politika i mezhdunarodnyie otnosheniya: [Pod red. Yu. Kosova] Uchebnoe posobie. Standart tretogo pokoleniya. Dlya bakalavrov. — SPb.: Piter, 2012. – 400 s. 7. Mihail Nosov ES-ASEAN: vzaEmovigodnost sotrudnichestva [Elektronnyi resurs] / Nosov Mihail. – Rezhim dostupu: <http://www.ieras.ru/pub/nosov/2010.pdf>. 8. Milcharek D. Naukovo-tekhnichnyi potentsial YeS / D. Milcharek. – Lviv: “Informatsiia. Postup. Perspektyvy”, 2008. – 172 s. 9. Milcharek D. Suspilnyi potentsial YeS / D. Milcharek. – Lviv: “Informatsiia. Postup. Perspektyvy”, 2008. – 172 s. 10. Svit u tsyfrakh. Krainy // “The Economist” Svit u 2014 rotsi. – S. 77–89. 11. Svit u tsyfrakh. Krainy // “The Economist” Svit u 2015 rotsi. – S. 74–86. 12. Palatino M. Who will benefit from the ASEAN Economic Community [Elektronnyi resurs] / Mong Palatino // The diplomat May 05, 2015. – Rezhym dostupu: <http://www.thediplomat.com/2015/05/who-will-benefit-from-the-asean-economic-community/>. 13. The official web-site of the association of South – East Asian nations. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.aseansec.org/19226.HTM>. 14. The official web-site of the association of South – East Asian nations. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.aseansec.org/18135.HTM>.